

De definitieve scheiding der Nederlanden

Het Beleg van Oostende (1601-1604)

Wie de woorden *beleg van Oostende* leest, denkt wellicht aan ene met kaas en ene met hesp, en er is in Oostende inderdaad ook een broodjeszaak (geweest?) die zo heet. Maar *Het Beleg* - met hoofdletters - is uiteraard iets anders. Het is het waargebeurde verhaal van een stad die in een langdurige oorlog tot puin herleid werd. Bovendien kan de betreffende episode niet zomaar een detail uit de geschiedenis genoemd worden. Er werd daar een belangrijk stuk geschiedenis geschreven.⁽¹⁾

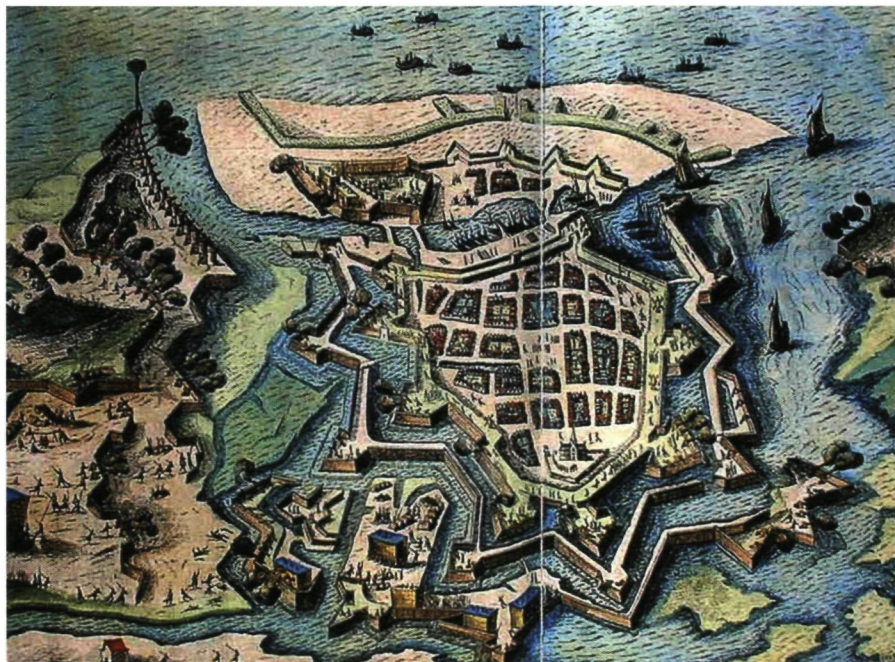
Wie wil weten wat *Het Beleg van Oostende* is, moet zich eerst over de *Tachtigjarige Oorlog* (1568-1648) buigen. Deze begon als opstand in een van de rijkste Europese gebieden, de Nederlanden, waartoe Vlaanderen destijds behoorde. Halfweg de zestiende eeuw braken er alhier opstanden uit die verschillende oorzaken

steden in Vlaanderen (de Zuidelijke Nederlanden) werden al vlug door de Spanjaarden heroverd. Zo viel Antwerpen in 1585. Alleen Oostende had stand gehouden.

Stad wordt eiland

De geuzen kwamen zich in Oostende verschansen. In minder dan tien jaar vormden ze de stad om tot een volledig ommuurde stad met wallen en grachten. Na het weggraven van de duinen aan de oostkant (1584) brak de zee door en overstroomde de omgeving, daardoor ontstond omstreeks 1600 trouwens ook de huidige oostelijke havengeul.

'Toen in 1598 Isabella, de dochter van de Spaanse koning Filips II en haar echtgenoot aartshertog Albrecht van Oostenrijk, landvoogden van de Nederlanden werden, kregen zij de opdracht om Oostende opnieuw onder het Spaanse gezag te brengen. Albrecht liet



Oostende ten tijde van het Beleg. De geuzen zijn erin geslaagd de stad te omwallen. Bij hoogwater is de stad een eiland geworden. Ten westen zien we soldaten van de aanvallers aan 't werk. (http://users.skynet.be/Protest.kerk_Oostende/het_beleg_van_oostende.htm)

hadden. In 1576 sloten alle 17 provincies van de Nederlanden zich aaneen tegen de Spaanse koning Filips II die er nochtans de erkende heerser van was. Die kon er niet om lachen en stuurde er zijn leger op af.

Zoals het ook vandaag in oorlogen het geval is, werd de vijandschap tussen de twee partijen godsdienstig gekleurd. Het heersende Spanje was katholiek, de opstandige Nederlanden werden protestants. 'De opstandelingen werden neerbuigend 'geuzen' genoemd. 'Met de term geuzen werden aanvankelijk Nederlandse edelen aangeduid, (...). Later vervees de term specifiek naar de strijders die te land (bosgeuzen) of te water (watergeuzen) de Spanjaarden bevochten.'⁽²⁾ De opstandige

een dubbele kring van forten en schansen rond Oostende aanleggen (...) en de bestaande met elkaar verbinden. Via wegen en bevaarbare waterlopen stonden ze met elkaar in verbinding, maar ook met Nieuwpoort en Brugge, zodat de troepen van Albrecht van daaruit konden worden bevoorrad. De Nederlanders en Engelsen bevoorraden Oostende vanuit zee.'⁽³⁾

De autochtone Oostendenaars hadden de bui al van ver zien aankomen en ze hadden dan ook hun biezen gepakt. 'En waar schuilt die bedrijvige bevolking, visschers, weerden, reeders, schippers, handelaars en werklieden? (...) Waren er dan geene inwoners tot na het beleg van te Oostende gebleven? Je... één zegt de Bisschop van Brugge (...) Twee zegt



De Brit Francis Vere (1560-1609) was opperbevelhebber van de Geuzen in Oostende. Nadat de Engelse koning James vrede sloot met Spanje, ging Vere met pensioen. Zijn ervaringen schreef hij op in *Commentaries of the Divers Pieces of Service*. Vere stierf in 1609, vlak nadat de Nederlanden het Twaalfjarig Bestand (een onderbreking van de Tachtigjarige Oorlog) hadden gesloten met Spanje. Hij werd begraven in de Westminster Abbey. (http://nl.wikipedia.org/wiki/Francis_Vere)

Fleming. De oorkonden onzer stad geven de namen van vier "oude poorters", dat is van burgers die Oostende bewoond hadden vóór en zelfs in de troebelen (...)'⁽⁴⁾ Verder spreekt deze Oostendse historicus over acht Oostendse namen die hij weervindt in een lijst van 378 hoofdofficieren en kapiteins die aan de verdediging deelnamen.⁽⁵⁾

In juli 1601 namen de Spaanse en Italiaanse legers hun posities in rond de stad waarbij ze vooral de oude westelijke haveningang viseerden. Maar ook aan de oostzijde bevonden zich troepen. Deze probeerden te verhinderen dat Hollandse en Engelse schepen Oostende bevoorraden.

Op 6 juli losten de belegeraars de eerste schoten. Dagenlang werd Oostende onder vuur genomen. Volgens ooggetuigen vielen in die eerste week 500 doden en 300 gewonden. De stad hield stand. Voortaan zouden week na week tientallen schepen uit Holland en Engeland Oostende binnenvaren met wapens, materiaal, medicijnen, levensmiddelen, wijn, bier en brandstof.⁽⁶⁾

De oostelijke duinen waren, zoals gezegd, al in 1584 geslecht, maar in 1601 gebeurde dat ook met de westelijke. Oostende was bij hoogwater een eiland geworden.

Op 7 januari 1602, na 12 uur vechten, vielen de Spanjaarden met 6000 man de stad bij laag water aan vier kanten aan. Toen de geuzen de Westsluis openden liep het water van de stadsgrachten in zee: honderden Spanjaarden verdronken. De Spaanse verliezen waren enorm : zij mochten 2500 man begraven, terwijl de geuzen in hun rangen amper 60 slachtoffers telden.

Het leven zoals het was

Het kamp van de geuzen bestond uiteraard uit maar weinig Oostendenaars, want de meesten waren begrijpelijkerwijze al voor de gevechten vertrokken. Oostende

was een garnizoensstad geworden waar burgers nauwelijks plaats hadden. Bij de aanvang van het Beleg bevond er zich een garnizoen van 4.500 man: één derde Nederlanders, één derde Engelsen, één derde Duitsers en Fransen (protestantse edellieden). Regelmatig werden er nieuwe troepen aangevoerd.

Alhoewel de stad voortdurend werd bevoorradt over zee, braken er talloze ziekten (scheurbuik, koorts...) uit door het gebrek aan water en door de talloze lijken die nauwelijks begraven konden worden. Vanaf mei 1602 kostte de pest dagelijks aan 60 tot 80 mensen het leven. De situatie bij de belegeraars was al even slecht. De omgeving van de stad was moerassig. De soldaten kregen hun soldij vaak niet tijdig uitbetaald waardoor er onlusten uitbraken. Maar ook zij bleven uiteraard niet stilzitten, ze bouwden begin 1602 de 'grote kat', een monumentaal bouwwerk van 40 meter hoog, ten westen van de stad, dat de belegeraars moest toelaten om de stad vanuit de hoogte te bestoken. De belegerden van hun kant probeerden vanaf juli 1603 die 'grote kat' in brand te schieten. Dat zou hen in augustus ook lukken.

Het einde

Zo kon het niet blijven duren. Albrecht ging aankloppen bij Ambrogio Spinola, een steenrijke Italiaan. In ruil voor geld



Het Beleg van Oostende, gezien vanuit het kamp van de belegeraars. Let op het grote bouwsel dat vuur vat. 'De grote kat' wordt door de geuzen in brand geschoten. (http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/63/Sitio_de_Ostende.jpg)

bood Albrecht hem het opperbevel aan. Spinola aanvaardde in september 1603. Spinola, die in Oostende nog altijd bekend is vanwege de Spinoladijk aan de Oosteroever, was een uitstekend strateeg. Maar hij werd ook geholpen door de natuur. In maart 1604 bracht een zware storm de stad zeer veel schade toe. De zee die de 'Oostendenaars' als bondgenoot hadden gebruikt, had zich nu tegen hen gekeerd... Tijdgenoten verwachtten overigens dat nog zo'n storm de strijd helemaal zou beslechten omdat de zee de stad helemaal zou overspoelen. Tot overmaat van ramp kwamen de beloofde troepen uit het noorden maar niet opdagen. Uiteindelijk, in september 1604, werd de situatie

onhoudbaar. De geuzen zagen in dat het einde nabij was en beslisten te onderhandelen. Ze slaagden erin om voor de overgebleven 4.500 man een eervolle vrije aftocht te verkrijgen. Op 22 september 1604 verlieten de Nederlanders, de Engelsen en de weinige overgebleven Oostendenaars met opgeheven hoofd de stad en scheepten in richting Zeeland. 's Avonds nodigde Spinola de overwonnen officieren zelfs uit op een schitterend banket.

Oostende was compleet verwoest en moest helemaal heropgebouwd worden. Men raamt het verlies aan mensenlevens op 45.000 aan de kant van de Spaanse belegeraars en hun bondgenoten en 52.000 aan de kant van de belegerden. Na jaren rebellie kwam Oostende, net als de rest van Vlaanderen, in het katholieke kamp terecht.

Het Beleg van Oostende is een belangrijke episode in de geschiedenis. Professor Georges Allaert vindt het zelfs 'onbegrijpelijk dat het Beleg van Oostende in het geschiedenisonderwijs meestal niet eens vermeld wordt. Nochtans betekende de inname van de stad door het Spaanse leger de definitieve scheiding van de Nederlanden.'⁽⁷⁾
(fv)

Ambrogio Spinola (1569-1630) stamde uit een beroemde Italiaanse familie. Een van zijn voorouders zou tijdens de eerste Kruistocht een doorn van de doornenkroon van Jezus hebben gevonden. De familie dankt er haar naam aan (spinula betekent doorn). In 1602 kwam Spinola met 9000 man aan in de Nederlanden. Hoewel hij geen militaire ervaring had, werd hij benoemd tot opperbevelhebber over het leger in de Zuidelijke Nederlanden. Hij werd dat omdat hij over persoonlijke financiële middelen beschikte die hij kon aanwenden om het leger te betalen indien het geld vanuit Spanje op zich liet wachten. Onder zijn leiding werd Oostende op de geuzen veroverd. (http://nl.wikipedia.org/wiki/Ambrogio_Spinola)



(1) <http://www.oostende.be/product.aspx?id=4956>

(2) <http://nl.wikipedia.org/wiki/Geuzen>: 'Het woord geus is afgeleid van het Franse gueux. Dat woord betekent armoedzaaier of schooier, maar het kreeg een positieve betekenis voor al wie in die tijden niet Spaansgezind was. De oorsprong van de benaming 'geus' ligt bij een uitspraak van Karel van Berlaymont: Ce ne sont que des gueux (vertaling: Het zijn slechts bedelaars). Hij wilde daarmee aan de landvoogdes Margaretha van Parma duidelijk maken dat zij zich niet hoeft in te laten met de in het Eedverbond der Edelen verenigde aristocratie, die onder leiding van Hendrik van Brederode haar op 5 april 1566 een smeekschrift aanbood. De tegenstanders van de Spanjaarden, in het begin voornamelijk calvinisten, namen het scheldwoord over en veranderden het daarmee van een pejoratieve in een positieve benaming. Nog altijd wordt de term geuzennaam op die manier gebruikt'

(3) <http://www.oostende.be/product.aspx?id=4956>

(4) Edward Vlietinck, Het oude Oostende en zijne driejarige belegering (1601-1604). Oostende, 1897. Anastatische herdruk, Vlaamse Vereniging voor Familiekunde, afdeling Oostende vzw, Oostende 1975. p.310.

(5) ib. P.311.

(6) Tot en met 1604 voeren 3000 dergelijke schepen de haven binnen waarvan er 100 werden vernield en 600 zwaar beschadigd.

(7) Georges Allaert, Oostende, De miskende haven. Gent Academia Press, 2013. p.171.